Valse herfst

A.H.J. DAUTZENBERG

Valse herfst

ROMAN

2026 Prometheus Amsterdam

Met dank aan het Nederlands Letterenfonds

Nederlands letterenfonds
dutch foundation for literature

Bij de totstandkoming van dit boek is geen AI gebruikt, net zoals bij het overige werk van A.H.J. Dautzenberg.

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

© 2026 A.H.J. Dautzenberg
Omslagontwerp Roald Triebels
Omslagbeeld Jaro Callin/plainpicture
Foto auteur Jeannette Huisman
Lithografie afbeeldingen Pixel-it
Zetwerk Elgraphic
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5798 2

Voor Lonki

Ik heb lang geaarzeld alvorens met het relaas van mijn reis naar W te beginnen.

W of de jeugdherinnering, Georges Perec

Koleuren, koleuren is alles in alles!

Pallieter, Felix Timmermans

Maar speelgoed/ laat niet met zich sollen

VORSICHT MIT SPIELGUT, Charlotte Mutsaers

Wat ik in deze dromen beleefde en wat in de realiteit, dat kan ik allang niet meer precies scheiden.

Demian, Hermann Hesse

INHOUD

I	De eerste gevoeligheid	**11**
II	Herfstman	**35**
III	De staties	**57**
IV	Regenliefde	**97**
V	Schaduwspel	**125**
VI	Passant x	**151**
VII	Allemaal groen en rood	**175**
VIII	Ballenbak	**199**
IX	Innerlijke xtc	**227**
X	Thermen	**263**
XI	Dwaalgast	**289**
XII	Gekke Gerrie	**317**
XIII	De koets	**345**
XIV	De club van de katapult	**369**

I

DE EERSTE GEVOELIGHEID

Even meent Frans het wegstervend geluid van een diepliggende koets te horen – het doffe paardengetrappel, de piepende vering, de trage haast. Hij houdt halt op het drassige pad en kijkt verwachtingsvol om zich heen. In het met bonte herfsttinten getooide hellingbos is geen mens te bekennen, laat staan een rijtuig. Het najaar lijkt hier eerder te zijn begonnen dan in de Randstad. De door de middagzon opgedreven kleuren doen hem lichtelijk duizelen; zijn op het stadsleven ingestelde zintuigen moeten weer wennen aan het bucolische landschap. Hij loopt voorzichtig verder.

Zo gek was die gedachte aan een koets helemaal niet, houdt hij zich voor, zelfs niet als dat rijtuig wordt voortgetrokken door vier glanzende volbloedpaarden en zou zijn voorzien van gietijzeren lantarens met vastgezette kaarsen. In zijn vroege jeugd werden hier tijdens maanrijke nachten regelmatig bokkenrijders gesignaleerd, aangevoerd door een gehoornde duivel uit wiens bek zwaveldamp wasemde, rovers met bolle buiken en zwarte baarden. En bij ridderweer waren de sporen van zwaar geharnaste jonkers duidelijk te zien in de ochtendlöss. Het verleden was in dit bos altijd aanwezig, trok zich niets aan van tijd en ruimte – al bestonden die begrippen nog niet in zijn kinderhoofd.

Veel lijkt er op het eerste gezicht niet te zijn veranderd in het bos; alleen de talloze informatiebordjes met waarschuwingen en verboden verraden vooruitgang, al kun je erover twisten of dat

niet eerder wijst op verwording. Stop! Geen cynisme, hij heeft het vergramde ego thuisgelaten. Dat wacht tweehonderdeenenveertig kilometer noordwaarts geduldig op zijn terugkomst. Of beter, het verpietert en sterft. Amen.

Het geluid van de koets keert niet terug. Wel hoort hij het gezang van vogels, waarvan hij vroeger de naam wist. Ook de flora blijft tegenwoordig grotendeels onbenoembaar. Kennis verdwijnt, mijmert hij. Of verkwijnt, dat klinkt toepasselijker. Nee, het is nog erger gesteld: het arbeidzame leven hapt als een hongerige pacman de overbodig geworden bagage weg om ruimte te maken voor... voor wat eigenlijk? Gemeenplaatsen. Herhaling. Jargon. Onzin. Om het in het Limburgs te verwoorden: *kwatsj*.

Glimlachend volgt hij het oplopende pad dat naar het plateau voert, de top van de tweede, meest magische long van het hellingbos. De plek waar hij als kleine jongen het vaakst kwam. Vandaar kan hij zo dadelijk de hele omgeving overzien, aanschouwen wat vijftig jaar afwezigheid vermag.

Onder de wandeling vertrapt hij enkele vroeg gevallen eikels, om klanken uit zijn jeugd op te roepen. Het knappen is echter nauwelijks te horen; de vruchten pletten meteen onder zijn gewicht en het geluid smoort onder de zolen van zijn sneakers in de zachte bodem.

Het plateau glanst in de verte, lacht, lijkt zich te verheugen op zijn komst. Kijk, de kinderblik is er nog. De blik die het bos vroeger zo gretig beantwoordde met begoocheling en plezier. Ze werden één, hij en het bos, ze trokken samen op. Dat drong indertijd niet tot hem door, reflectie bestond gelukkig nog niet. Hij was gewoon – wás, gewóón.

Een grijze hond schiet van achter een struik tevoorschijn en komt kwispelend op hem af. Hij knielt en aait het dier over de fluwelen vacht. Een vreemd ras, denkt hij, dat bestond vroeger nog niet. Met beide handen krabt hij het dier achter de oren. De hond

ondergaat het welgevallig; hij drukt de snuit tussen zijn dijen, een aanmoediging om door te gaan.

'Xórba, hierrr!' Een vrouwenstem galmt over het bospad. De hond maakt zich los, draait zijn kop en spitst zijn oren. Een fluitje klinkt, waarop het dier naar zijn baasje spurt. Het logge lijf lijkt niet helemaal bij de korte poten te passen.

Hij probeert op te staan, maar verliest zijn evenwicht en zoekt met zijn handen steun op de vochtige grond. Moeizaam komt hij overeind, pakt een tissue uit zijn broekzak en veegt zijn handen schoon. Hij kijkt beschaamd in de richting vanwaar de stem klonk. Een jonge vrouw met kort geblondeerd haar staart hem wantrouwend aan; ze draagt gympen, een slappe broek en een bolle nylon jas – geen korfbaltype. De hond cirkelt uitgelaten om haar heen.

Xorba? Vind je die naam niet een tikkeltje aanstellerig? – hij kan de woorden maar net inslikken. Hij heeft zich voorgenomen zijn geboortestreek zo zacht mogelijk tegemoet te treden in de hoop dat de weerklank eveneens welwillend zal zijn. 'Het gaat wel weer,' zegt hij, alsof hij reageert op een zorgzame opmerking.

De vrouw draait zich snel om en loopt gehaast een zijpad in. Nu pas ziet hij dat ze een behoorlijke mat draagt, een kapsel dat hij kent uit de bedenkelijke televisieprogramma's van de commerciëlen. Een wereld die hij als professional gelukkig nooit heeft hoeven betreden, al is de invloed van het populisme inmiddels ook voelbaar bij de publieke omroep. Goddank heeft hij nog maar een paar jaar te gaan.

De hond is blijven staan en kijkt weifelend naar hem, aarzelt een moment en sprint dan achter haar aan. 'Alle getemde dieren worden dom,' zegt hij zachtjes.

Ik zie er blijkbaar niet bepaald verblijdend uit, concludeert hij uit de ietwat vijandige reactie van de vrouw. Te stedelijk wellicht. Een potentiële verkrachter, kan ook. Nee, die onbeholpen val

hoort niet bij een mogelijke misdadiger, eerder bij een verdwaasde opa. Hoe dan ook, die meid was op haar hoede. Meid, vrouw, wat maakt het uit, ze was hoe dan ook achterdochtig. Vanwege zijn voorkomen. Hij ziet er dus niet zachtaardig genoeg uit, ondanks de sportieve kleding. Of ze houdt gewoonweg niet van vreemdelingen. En daar is cliché numero uno.

Enigszins gekwetst vervolgt hij zijn route. De eerste gevoeligheid verschijnt, denkt hij, laat ik er mijn voordeel mee doen. Hoe dat dan zou moeten, komt niet direct bij hem op. Gewoon toelaten, besluit hij, kijken wat ervan komt. Ik hoef me hier niet te bewijzen, dat scheelt. Bij de laatste gedachte maakt hij een vuist, alsof hij zojuist een strak genomen corner heeft binnengekopt.

Na een aanloopje schopt hij tegen een nog gesloten bolster van een kastanje. De heldergroene huls botst tegen een stam en rolt terug naar het pad. Hij maakt een sprong en landt er met een hak op. Benieuwd naar de inhoud bekijkt hij de opengescheurde kloot. Vier kinderkastanjes, onvolgroeid, veel te vroeg gevallen.

Hij loopt door en kijkt naar de bomen. Zijn rechterhand legt hij op zijn heup, de duim en wijsvinger schieten in de pistoolstand. Met zijn linkerhand maakt hij een tuurdakje op zijn voorhoofd en hij loert om zich heen, op zoek naar gevaar. Hij houdt vooral de struiken goed in de gaten.

Heerlijk was destijds de spanning, elk ogenblik kon een jager op je schieten. De kans daarop was klein, maar het was een keer gebeurd, dus het kon. Heinz, zo heette de jongen. De kogel raakte hem in een flank. De wond was niet dodelijk. Het bos was de dagen daarna geen verboden terrein, herinnert hij zich, maar we moesten van onze ouders goed oppassen, en dat deden we met volle overgave.

Er was toch ook een bunker hier ergens. Een betonnen bergplaats waarin hij vroeger met vrienden soldaatje speelde. Ja, die

moet zich even verderop bevinden, voorbij de heksensprong, maar daar gaat hij níet naar op zoek. Zo.

Zijn gedachten gaan opnieuw naar de vrouw en haar hond. Zouden de vooroordelen dan toch bevestigd worden? Hij hoopt van niet. Met heel zijn hart hoopt hij van niet. En dan niet alleen om zijn collega's een hak te zetten; zijn geboortestreek is hem ondanks alles nog altijd dierbaar, die wil hij niet belachelijk maken. Dat zou ook te makkelijk zijn. Clichés kunnen altijd en overal bekrachtigd worden; Hilversum grossiert in luie schema's die vervolgens door het hele land marcheren.

Hij nadert de voet van het plateau. Door het felle tegenlicht moet hij zijn ogen halfdicht knijpen. En toch kan het nog altijd, probeert hij de sensatie uit zijn jongensjaren terug te halen: een verdwaald schot, een jager die me aanziet voor een hert of een vos. Met zijn hand als pistool loopt hij verder. De siddering blijft evenwel uit. Hij laat zijn duim en wijsvinger weer zakken en versnelt zijn pas.

Was ik toen echt niet bang om geraakt te worden, vraagt hij zich af. Onzin natuurlijk, het heden construeert inmiddels mee, het door realisme en teleurstelling gevoede heden. We wisten heus wel dat er geen jager in de buurt was.

De glooiende weide die de top van het plateau bedekt, is op het eerste gezicht onveranderd. Ook de ferme wodanseik in het midden staat nog fier overeind. De zon staat precies achter de kolos, zodat een gouden gloed de aura versterkt. Een totem vol tover en onverzettelijkheid. Prachtig.

Hij staat bij de eik! Wie had ooit kunnen denken dat hij hier nog eens zou zijn. De eeuwenoude boom die hij als kind regelmatig beklom en vanwaaruit hij de hele omgeving kon overzien. Hij waande zich op zulke momenten een koning, een god. Bang was hij niet, eerder roekeloos, onaantastbaar.

Op de hoogste tak die hem kon dragen, ging hij destijds staan;

één hand aan een twijg boven zijn hoofd, met de andere zwaaide hij in het luchtledige alsof hij de hele streek betoverde, vervloekte, zegende. Wat gaat er niet allemaal om in een kindergeest.

De leviterende dassen. Ja, die waren er ook. Linksachter, in de donkere, dichtbegroeide hoek van het bos. Hij draait zijn hoofd in de juiste richting om de herinnering te versterken. Zelf had hij dit fenomeen nooit gezien, ondanks urenlang wachten. Maar hij wilde de verhalen van de mannen in de kroeg die de dieren wél – *echt waar, ik zweer het je* – hadden zien zweven, graag geloven. De tweede long van het hellingbos was magisch, daar was iedereen van overtuigd. De bewijzen bleven zich opstapelen.

'Ook een volwassen geest biedt tegenwicht aan het kille realisme,' fluistert hij. 'Het bestaan moet begaanbaar blijven.' Waarom fluister ik? denkt hij, er is niemand die me kan horen. Fluisteren versterkt de geheimzinnigheid, dat zal het zijn. De jeugdjaren melden zich nu al. Beter vroeg dan nooit. De laatste gedachte bevalt hem, het verleden maakt contact.

Hij leunt tegen de eik. Het uitzicht valt hem niet tegen. De zon schijnt volop, de lucht is kinderlijk blauw, het landschap laat zich gemakkelijk lezen. De paarse gloed van de heide geeft het landschap een magische toets. Even kijkt hij omhoog – nee, klimmen gaat niet meer lukken. Niet proberen.

Met zijn vingers streelt hij over de vele inkervingen op de bast. Ook hij heeft hier als kind samen met vriendjes zijn naam of initiaal ingekrast. Ergens hoger in de boom, dat kan haast niet anders. Een deel van mij is hier achtergebleven, denkt hij, een deel is bewaard. Jammer dat ik de insnijdingen niet kan zien, niet kan voelen. Zou de datum erbij staan? Vast wel, een datum maakte indruk, die hoorde bij het volwassen leven. Een stiekeme toe-eigening van een andere wereld.

Hij loopt een rondje om de eik en kijkt vanuit alle kanten goedkeurend naar het territorium van zijn vroege jeugd dat in de verte

op hem heeft gewacht. Hij herkent de wegen, de akkers, de gehuchten. De boerderij van Vermeulen staat er nog, op het eerste oog onveranderd, gestold in de tijd. Geen hoogbouw, denkt hij, goddank geen hoogbouw.

Wanneer hij zijn voormalige dorp beter bekijkt, vallen hem de veranderingen pas op. De Vlek is iets groter geworden. Zo noemden ze destijds het dorp, de Vlek. Dat vond hij als kind geweldig; hij woonde in een vlek. Waarom de bewoners hun dorp zo noemden, wist hij niet. Hij dacht daar toen niet over na.

Niet in een vlek wrijven, schiet door zijn hoofd, daar wordt die alleen maar groter van, zichtbaarder. Een wijsheid van zijn werk, beeldvorming blijft de achilleshiel in televisieland – en daarmee een potentieel van jewelste. De vlekmetafoor kan hij niet vertalen naar zijn dorp. De Vlek was bij zijn weten geen epitaaf of een uiting van minderwaardigheidsgevoelens. Waarschijnlijk kwam de benaming voort uit een gekscherende observatie van een dronken dorpeling die vanaf het plateau naar zijn wereld keek.

De randwegen en tangenten slingeren als spaghettislierten door het landschap, tot in de verre omtrek van het dorp. Vast pogingen om het gebied te ontsluiten voor de vooruitgang, lucratieve projecten van ambitieuze bestuurders die met EU-gelden hun stempel willen drukken op de met krimp worstelende streek. Meer wegen voor minder mensen, idioot. Stop! Weer dat cynisme.

Het zonlicht glijdt over het dorp en blijft hier en daar plakken. Met de deegsliertjes in het achterhoofd ziet de Vlek er nu uit als een spiegelei met een doorgeprikte dooier. Een beetje onsmakelijk. Nee, een vlek bevalt me beter, besluit hij. Eerst vies worden, daarna pas eten, dat was de volgorde.

Hij ontwaart het hotel aan de rand van het dorp, waar hij een dik uur geleden arriveerde. Zijn blauwe Volvo is niet te zien, het parkeerplaatsje bevindt zich achter het witte gebouw. Het lijkt vanaf hier wel een klooster, ommuurde onschuld.

Het hotel was indertijd een raadselachtig gebouw waar alleen vreemden kwamen, mensen uit een andere wereld. Een eilandje aan de rand van het dorp. Natuurlijk slopen ze er wel eens omheen, hun kinderhoofden vol verhalen, maar naar binnen gingen ze niet. Ergens beseften ze dat het raadsel in stand moest blijven, dat juist de ongrijpbaarheid van de herberg het dorp iets bijzonders gaf. *Herberg*, inderdaad, het gebouw heette toen nog geen hotel.

Veel huizen zijn nog altijd wit. Tijdloze architectuur zonder pretentie. Een natuurlijk aura. Het geeft het gebied een zachte uitstraling. Beter dit, denkt hij. Opbouwend. Hij knikt goedkeurend.

Na aankomst was hij direct naar het hellingbos gelopen, intuïtief, het inchecken kon best even wachten. Het dorp had hij dus niet goed kunnen bekijken, want een randweg leidde hem naar het hotel, om de dorpskern heen. Het deel dat hij vanaf de parkeerplaats kon zien, drong niet meteen tot hem door. Eerst het bos, zei zijn hoofd, eerst even landen.

Hoelang hij in het dorp zal blijven, hangt af van zijn bevindingen. Ko en de zendercoördinator beslissen uiteindelijk, maar hij heeft door zijn ervaring en senioriteit enige invloed. Vooralsnog dan, het afgelopen jaar zag hij al de nodige collega's in Hilversum onvrijwillig vertrekken. Een direct gevolg van de populistische politieke wind die door het land waait en die de publieke omroep een kwade reuk en ogenschijnlijk een te grote broek bezorgt.

Hij is hier met een taak. De kloof tussen Randstad en provincie is naar verluidt te groot geworden, de omroep moet daar 'iets mee doen' en is dringend op zoek naar 'urgente' formats om erop in te spelen, om de critici stroop om de mond te smeren. Aan hem om veldonderzoek te doen, invalshoeken te bedenken. *Haakjes.*

Zijn geboortestreek leek hem een geschikte plek om te beginnen. Vooral ook omdat hij de laatste tijd in toenemende mate te-